

กรอบการวิจัยทางการบริหารการศึกษา

รองศาสตราจารย์ ดร.ฐศักดิ์ เอกเพชร

บทนำ

การบริหารการศึกษา เป็นการจัดดำเนินงานเกี่ยวกับเรื่องของการศึกษา อันได้แก่ สถานศึกษา หลักสูตร ครู อาจารย์ นักเรียน นักศึกษา วัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ ตำราเรียน และอาคารสถานที่ ตลอดจนเทคโนโลยีต่าง ๆ เป็นต้น ให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและบรรลุเป้าหมาย หรืออาจจะกล่าวว่าเป็นความพยายามที่จะจัดดำเนินงานทุกอย่างที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาโดยให้มีผลผลิต คือ นักเรียน นักศึกษา ให้มีคุณภาพสูงสุด การดำเนินการดังกล่าวจึงต้องอาศัยศาสตร์และศิลป์ของผู้บริหารและผู้ร่วมงานที่มีความรู้ความสามารถที่จะจัดกิจกรรมให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ โดยอาศัยหลักการและทฤษฎีทางการบริหาร การศึกษาให้เกิดประโยชน์สูงสุด ด้วยเหตุนี้จึงมีความจำเป็นที่ผู้บริหารและผู้ร่วมงานจะต้องเรียนรู้ เข้าใจ และสามารถประยุกต์ใช้หลักการและแนวทางการบริหารการศึกษาได้อย่างเหมาะสมกิจกรรมและสถานการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมที่มีความเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา การบริหารการศึกษาเป็นศาสตร์ที่มีการศึกษาค้นคว้าของนักวิชาการทางสาขาการบริหารการศึกษา ทั้งในประเทศและต่างประเทศมายาวนานพอสมควร เพื่อให้ทราบถึงการเปลี่ยนแปลงของหลักการ แนวคิดทฤษฎี และการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกิจและการเมือง ซึ่งการศึกษาค้นคว้าของนักวิชาการทางสาขาการบริหารการศึกษา มักจะใช้ “การวิจัย” เป็นแนวทางในการศึกษาและแสวงหาความรู้ นอกจากนี้ยังมีนักศึกษาและอาจารย์ในมหาวิทยาลัยทั้งในและต่างประเทศได้ศึกษาค้นคว้า และวิจัยในรูปแบบของวิทยานิพนธ์หรือวิทยานิพนธ์และการค้นคว้าอิสระไว้มากมาย

เพื่อให้การวิจัยในทางการบริหารการศึกษาเป็นไปในแนวทางเดียวกัน จึงควรจะได้มีการศึกษาบริบทที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนมีการวิเคราะห์ประเด็นการวิจัยในช่วงที่ผ่านมา เพื่อกำหนดประเด็นการวิจัยทางการบริหารการศึกษาสำหรับเป็นแนวทางการวิจัยสำหรับผู้ศึกษาในด้านการบริหารการศึกษาและผู้สนใจต่อไป

ประเด็นการวิจัยทางการบริหารการศึกษา

จากการวิเคราะห์บริบทที่เกี่ยวข้องกับการบริหารการศึกษาและการสังเคราะห์ผลงานวิจัยที่ผ่านมา สามารถนำมากำหนดประเด็นเพื่อการวิจัยการบริหารการศึกษาได้ดังนี้

1. งานวิจัยเกี่ยวกับนโยบายและการวางแผนการศึกษาแต่ละระดับ จัดกลุ่มสาระย่อยได้ 5 กลุ่มดังนี้
 - 1.1 การเตรียมนโยบายและการวางแผนการศึกษา

1.2 การวิเคราะห์นโยบายและการวางแผนการศึกษา

1.3 การพัฒนานโยบายและการวางแผนการศึกษา

1.4 การดำเนินการตามนโยบายและการวางแผนการศึกษา และ

1.5 การประเมินติดตามการใช้นโยบายและแผนการศึกษาแต่ละประเภท

2. งานวิจัยเกี่ยวกับการศึกษาคุณลักษณ์ ศักยภาพและการพัฒนาผู้บริหารการศึกษา และผู้บริหารสถานศึกษา จัดกลุ่มสาระย่อย ได้ 2 กลุ่ม ดังนี้

2.1 พฤติกรรมผู้นำ ภาวะผู้นำ คุณลักษณะผู้นำ แบบของผู้นำ ทักษะความเป็นผู้นำ และการใช้พลังอำนาจของผู้นำโดยศึกษาร่วมกับตัวแปรคุณลักษณะของผู้บริหารอื่น ๆ และนำเสนอรูปแบบการพัฒนาคุณลักษณะและพฤติกรรมนั้นๆ

2.2 แนวทางการพัฒนาผู้บริหารและส่งเสริมวิชาชีพทางการบริหารการศึกษา โดยจัดกลุ่มเนื้อหาสาระย่อยๆ ประกอบด้วย การวิเคราะห์เพื่อแสวงหาแนวทางการพัฒนาผู้บริหารการศึกษา หรือผู้บริหารสถานศึกษา และการประเมินผลการดำเนินงานของผู้บริหารการศึกษาหรือผู้บริหารสถานศึกษา และนำเสนอรูปแบบการพัฒนาผู้บริหารด้านต่างๆ

3. งานวิจัยเกี่ยวกับองค์การและการพัฒนาองค์การทางการศึกษา จัดกลุ่มสาระย่อยได้ 4 กลุ่ม ดังนี้

3.1 องค์ประกอบของตัวแปรที่มีผลต่อประสิทธิผลขององค์การหรือระดับประสิทธิผลขององค์การหรือเปรียบเทียบประสิทธิผลระหว่างองค์การหรือความสัมพันธ์หรือความมีอิทธิพลของประสิทธิผลขององค์การต่อตัวแปรอื่นๆ (ประสิทธิผลขององค์การในที่นี้หมายถึงความสำเร็จขององค์การด้วย

3.2 องค์ประกอบของตัวแปรหรือปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพขององค์การหรือระดับประสิทธิภาพขององค์การหรือการเปรียบเทียบระหว่างประสิทธิภาพขององค์การหรือความสัมพันธ์หรือความมีอิทธิพลระหว่างประสิทธิภาพขององค์การกับตัวแปรอื่น

3.3 องค์ประกอบหรือปัจจัยขององค์การหรือสภาพของตัวแปรต่างๆ ขององค์การ หรือการวิเคราะห์โครงสร้างขององค์การ หรือความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะขององค์การกับตัวแปรอื่น ๆ

3.4 องค์ประกอบของตัวแปรหรือ ปัจจัยที่มีผลต่อการบริหารองค์การหรือระบบของการประกันคุณภาพขององค์การ หรือการวิเคราะห์ระบบการประกันคุณภาพ หรือการเปรียบเทียบคุณภาพระหว่างองค์การหรือระดับคุณภาพขององค์การ หรือการศึกษาแนวโน้มการพัฒนาคุณภาพขององค์การ

4. งานวิจัยเกี่ยวกับการบริหารทรัพยากรทางการศึกษา จัดกลุ่มสาระย่อยได้ 8 กลุ่ม ซึ่งแต่ละกลุ่มสามารถจัดกลุ่มสาระย่อยได้ ดังนี้

4.1 งานวิจัยที่เกี่ยวกับการบริหารงานวิชาการ สามารถจัดกลุ่มสาระย่อยได้ 6 กลุ่ม ดังนี้

4.1.1 แนวทางการพัฒนาและการแสวงหารูปแบบการบริหารงานวิชาการหรือการดำเนินวิชาการหรือการปฏิบัติงานวิชาการ

4.1.2 แนวทางการพัฒนาและการแสวงหารูปแบบการจัดการเรียนการสอนหรือ
ปัจจัย (องค์ประกอบ) ที่ส่งผลต่อการจัดการเรียนการสอนในสถานศึกษา

4.1.3 คุณลักษณะ ความต้องการหรือบทบาทของผู้บริหาร โรงเรียนและครูผู้สอน
กับการพัฒนางานวิชาการในโรงเรียน การนิเทศการศึกษา และการประกันคุณภาพการศึกษา

4.1.4 รูปแบบการบริหาร การใช้และ/หรือการพัฒนาหลักสูตร

4.1.5 การพัฒนางานและกิจกรรมส่งเสริมงานวิชาการ โรงเรียน

4.1.6 รูปแบบการส่งเสริมและพัฒนางานวิชาการ

4.2 งานวิจัยที่เกี่ยวกับการบริหารงานบุคลากร สามารถจัดกลุ่มสาระย่อยได้ 3 กลุ่มดังนี้

4.2.1 รูปแบบหรือแนวทางการพัฒนาการบริหารงานบุคลากรตามลักษณะที่เป็น
องค์รวม แต่ละองค์ประกอบหรือขั้นตอนย่อย

4.2.2 คุณลักษณะ หรือองค์ประกอบย่อยหรือสมรรถภาพหรือ พฤติกรรมของ
บุคลากร โดยศึกษาสภาพที่เกิดจากปัจจัยหรือตัวแปรอื่น หรือผลที่มีต่อตัวแปรอื่น

4.2.3 ลักษณะการปฏิบัติหรือผลการปฏิบัติงานหรือประสิทธิผลหรือประสิทธิภาพ
การปฏิบัติงานของบุคลากร โดยศึกษาสภาพที่เกิดจากปัจจัยหรือตัวแปรอื่นหรือผลที่มีต่อตัวแปรอื่น

4.3 งานวิจัยที่เกี่ยวกับการบริหารทั่วไป การบริหารงานธุรการ การบริหารงบประมาณ
การเงินและพัสดุ สามารถจัดกลุ่มสาระย่อยได้ 2 กลุ่ม ดังนี้

4.3.1 แนวทางการแก้ปัญหาและพัฒนางานธุรการ การบริหารงบประมาณการเงินและ
พัสดุ

4.3.2 การวิเคราะห์งาน การพัฒนาระบบหรือการจัดทำคู่มืองานธุรการ การเงิน
และพัสดุ

4.4 งานวิจัยที่เกี่ยวกับการบริหารงานอาคาร สถานที่และสิ่งแวดล้อม เน้นการศึกษา สภาพ
และปัญหาการดำเนินการและการบริหารอาคารสถานที่และ / หรือ สิ่งแวดล้อมของโรงเรียนหรือ
สภาพแวดล้อมทางการเรียนของนักเรียน นำเสนอแนวทางและรูปแบบการพัฒนา

4.5 งานวิจัยที่เกี่ยวกับการบริหารงานกิจการนักเรียนและนักศึกษา สามารถจัดกลุ่มสาระย่อยได้
3 กลุ่ม ดังนี้

4.5.1 แนวทางการพัฒนาคุณลักษณะ สมรรถภาพ พฤติกรรมและ/หรือ การดำเนิน
ชีวิตของนักเรียนหรือนักศึกษา โดยศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้องหรือผลที่เกิดกับปัจจัยอื่น ๆ

4.5.2 แนวทางพัฒนาหรือ รูปแบบการบริหารงานกิจการนักเรียนและนักศึกษา

4.5.3 งานหรือกิจกรรมที่ส่งเสริมการบริหารหรือการดำเนินงานกิจการนักเรียน
นักศึกษาโดยศึกษาสภาพหรือปัญหา และนำเสนอแนวทางการพัฒนาหรือรูปแบบ

4.6 งานวิจัยที่เกี่ยวกับการบริหารงานความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน การ
ประชาสัมพันธ์โรงเรียน กลุ่มสาระนี้เป็นการศึกษาสภาพ ปัญหาการบริหารงานและ/หรือผลการปฏิบัติงาน

ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน โดยการศึกษาระดับหรือปัจจัยที่สัมพันธ์หรือส่งผล การมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารโรงเรียน

4.7 งานวิจัยที่เกี่ยวกับการบริหารจัดการนวัตกรรมการเรียนการสอน และสามารถจัดกลุ่มสาระย่อยได้ 2 กลุ่ม ดังนี้

4.7.1 แนวทางการพัฒนาหรือรูปแบบการบริหารจัดการนวัตกรรมการเรียนการสอน เพื่อการบริหารการศึกษาโดยศึกษาระดับ ปัจจัยที่มีผล และผลต่อปัจจัยอื่น

4.7.2 สภาพ ปัญหาการใช้และผลการใช้ นวัตกรรมการเรียนการสอน เพื่อการศึกษา แลนำเสนอแนวทางการพัฒนา

4.8 งานวิจัยที่เกี่ยวกับการบริหารเวลา กลุ่มสาระนี้เน้นนักศึกษากำหนดหรือการบริหารเวลาของผู้บริหารสถานศึกษา

5. งานวิจัยที่เกี่ยวกับการทดสอบและการใช้ทฤษฎีและแนวคิดทางการบริหารการศึกษา จัดกลุ่มสาระย่อยได้ 6 กลุ่ม ดังนี้

5.1 การทดสอบและการใช้หลัก แนวคิด ทฤษฎี และเทคนิคการบริหารการศึกษาในส่วนที่เกี่ยวข้องกับผู้บริหารหรือเพื่อนร่วมงาน โดยศึกษาระดับตัวแปร หรือเปรียบเทียบระหว่างตัวแปร หรือความสัมพันธ์ และ/หรือความมีอิทธิพลของตัวแปร

5.2 การศึกษาเทคนิคการบริหารหรือการเปรียบเทียบและ/หรือความสัมพันธ์และอิทธิพลของเทคนิคการบริหารกับตัวแปรอื่น

5.3 ลักษณะสิ่งแวดล้อมทางการบริหารหรือการเปรียบเทียบและ/หรือความสัมพันธ์ และอิทธิพลของสิ่งแวดล้อมทางการบริหารกับตัวแปรอื่น

5.4 บทบาททางการบริหารหรือการเปรียบเทียบและ/หรือความสัมพันธ์และอิทธิพลของบทบาททางการบริหารกับตัวแปรอื่น

5.5 รูปแบบหรือระบบทางการบริหารหรือการเปรียบเทียบและ/หรือปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อรูปแบบหรือระบบการบริหารและ/หรือความสัมพันธ์และอิทธิพลของรูปแบบหรือระบบการบริหารกับตัวแปรอื่น

5.6 การวิเคราะห์หลัก แนวคิด ทฤษฎี และเทคนิคการบริหารการศึกษา ทั้งเฉพาะตัวแปรและการบูรณาการตัวแปร

6. งานวิจัยเกี่ยวกับการประเมินผลและติดตามโครงการทางการศึกษา จัดได้ 2 กลุ่มสาระดังนี้

6.1 การประเมินโครงการทางการศึกษาและอื่น ๆ

6.2 การติดตามการดำเนินการตามนโยบาย แผน โครงการ การใช้กฎหมายและอื่น ๆ

บทสรุป

การจัดประเภทการวิจัยทางการบริหารการศึกษาเป็น 6 ประเภทนั้นเป็นการจัดโดยยึดผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบ และแนวโน้มและการวิจัยทางการบริหารการศึกษาที่ผ่านมาเป็นรากฐาน อย่างไรก็ตามอาจจะพบว่าแต่ละกลุ่มสาระของเนื้อหา มีความซ้ำซ้อนกันบ้างเนื่องมาจากองค์ความรู้ในสาขาการบริหารการศึกษาเป็นลักษณะสหวิทยาการ (Interdisciplinary) นั่นคือ เน้นการบูรณาการองค์ความรู้จากหลายสาขาวิชา อาทิ สาขาวิชาจิตวิทยา สาขาวิชาพฤติกรรมศาสตร์ สาขาวิทยาศาสตร์ สาขาวิชาสังคมศาสตร์ และสาขาวิชาการบริหาร เป็นต้น การเลือกประเด็นปัญหาการวิจัยจึงขึ้นอยู่กับสถานการณ์ปัจจุบัน ความทันสมัย การนำประโยชน์ไปใช้แก้ปัญหาในระดับพื้นที่ ระดับภูมิภาค จนถึงระดับชาติได้อย่างเป็นรูปธรรม